

JESPER JUUL

Spoštovanje, zaupanje in ljubezen

Najpomembnejše, kar lahko damo otrokom

Prevedla: Ana Toman Fabjan

Imejte se lepo in uživajte v družbi svojih otrok. To je največ,
kar lahko storite zase in zanje.

JESPER JUUL

Kazalo

SPREMNA BESEDA	13
1 VZGOJA JE VPRAŠANJE SPOŠTOVANJA	17
Vzgoja ne vzgaja	20
Nova govornica za nove odnose	20
Recite ne, da boste lahko rekli da	22
Sočutna podpora od samega začetka	25
Spoznajte svojega otroka	26
Spoštovanje otrokove volje in želja po prevladi se izpodbijata	27
Pogovor z Jesperjem Juulom o osebni odgovornosti	29
Pogovor z Jesperjem Juulom o občutkih krivde	31
2 ZAUPANJE TEMELJI NA DIALOGU	33
»To lahko, tega pa ne.«	35
Zaupati moramo zlasti mladostnikom	36
Bodite iskreni	38
Naučite se držati jezik za zobmi	39
Kdo je odgovoren za moje zaupanje?	40
Pogovor z Jesperjem Juulom o zaupanju	41
Pogovor z Jesperjem Juulom o utemeljevanju odločitev	42
3 LJUBEZEN IN PRISRČNE BESEDE	45
Pedagogiko pustite pred domačimi vrati	47
Ljubeče vedenje	48
Otroci se opredelitve ljubezni naučijo v družini	49

Odgovoren sem za svoja dejanja	50
O pirsingih in odločanju o svojem življenju	51
Pogovor z Jesperjem Juulom o kritiziranju starševskih odločitev	53
Pogovor z Jesperjem Juulom o mladostniški agresivnosti	53
Pogovor z Jesperjem Juulom o komunikaciji z otroki	54
4 STARŠEVSKA LJUBEZEN NI ŽRTVOVANJE	55
Kakšnega otroka si želite?	56
Manj je več	59
Oče kot minister za ljubezen	60
Pogovor z Jesperjem Juulom o odnosu z vsemi otroki v družini	61
Pogovor z Jesperjem Juulom o delitvi dela v gospodinjstvu	63
5 OSEBNA GOVORICA: GOVORICA SPOŠTOVANJA, ZAUPANJA IN LJUBEZNI	67
Zavijanje v vato	69
Dialog brez zanimanja je brez vrednosti	70
Kdo odloča?	72
Napake so koristne	73
Življenje ni črno-belo	74
Pogovor z Jesperjem Juulom o družinskih pogovorih	74
Pogovor z Jesperjem Juulom o tem, ali moramo otroke zaščititi pred stresom	76
6 SPOŠTUJTE USPEHE OTROK	79
Območja brez odraslih in brez vzgoje	81
Spoštujte meje otrok	82

Kdaj je dražljajev preveč?	83
Deveta inteligentnost	84
Otroška kompetentnost je poučna	86
Pogovor z Jesperjem Juulom o tem, do kdaj so mladostniki zvečer lahko zunaj	88
Pogovor z Jesperjem Juulom o poučevanju malčkov	88
7 POSLUŠNOST JE ŠKODLJIVA	91
Šole ne želijo otrok, temveč šolarje in šolarke	93
»Umirite se!«	94
Spoštovanje obrodi spoštovanje	95
Osebna odgovornost kot alternativa poslušnosti	97
Strah lahko v otroke zasadimo, spoštovanje si moramo zaslužiti	98
Ko gre dobro odraslim, gre dobro tudi otrokom	99
Medvrstniško nasilje kot posledica slabega vodenja	100
Pogovor z Jesperjem Juulom o roditeljskih sestankih	102
Pogovor z Jesperjem Juulom o mladih in alkoholu	103
8 TEŽAVNO VEDENJE JE V RESNICI VABILO	105
Domače naloge sodijo v šolo	107
Odgovorno vodenje	109
Poklicna kompetenca je tudi osebna kompetenca	110
Ron in roza barvice	111
Pogovor z Jesperjem Juulom o joku malčkov	115
Pogovor z Jesperjem Juulom o zanemarjanju šolskih obveznosti	118

9 SPOŠTOVANJE JE TESNO POVEZANO S POSAMEZNIKOVIMI MEJAMI	121
»Učitelji nas ne spoštujejo!«	122
Integriteta, sodelovanje in zaupanje	124
Pogovor z Jesperjem Juulom o kaznovanju v vrtcu in šoli	125
Pogovor z Jesperjem Juulom o mladostniškem molku	127
10 PISMO OTROKOM	129
KNJIGE JESPERJA JUULA V SLOVENSKEM JEZIKU	132
OPOMBA UREDNIŠTVA	135
ZAHVALE K NEMŠKI IZDAJI	136
O JESPERJU JUULU	137
FAMILYLAB – DRUŽINSKI LABORATORIJ	139

SPREMNA BESEDA

Spoštovanje, zaupanje in ljubezen, o katerih bo govora v tej knjigi, so osnova življenja z otroki. Jesper Juul je bil namreč trdno prepričan, da milijoni mater in očetov po vsem svetu najbolje poznajo svoje otroke, saj vsak dan neutrudno skrbijo zanje. Juula nista zanimali ne intelektualna debata o vzgoji ne ukalupljanje. Različni smo si. Oblikovali so nas izkustva, primarna družina, konvencije, kultura in družba – in ravno v tem je bistvo. Bistvo je odnos. In v tej knjigi se bomo naučili, kako ga vzpostavimo.

Jesper Juul se je poslovil od tega sveta julija 2019, v starosti 71 let. V zadnjih letih življenja se je kljub težki bolezni še vedno ukvarjal s svojim življenjskim poslanstvom: otroke in družine je učil enakovrednih odnosov. Dva meseca pred smrtjo je svoji dolgoletni urednici pri nemški založbi Beltz predstavil zamisel za knjigo o spoštovanju, zaupanju in ljubezni. Okoli teh pojmov se je vrtelo nešteto najinih pogovorov in njegovih predavanj, saj predstavljajo bistvo uspešne vzgoje. Ker mu misli na žalost ni uspelo preliti na papir, sem v njegovem imenu izbral besedila in jih povezal v knjigo.

Knjiga temelji na treh Juulovih predavanjih iz leta 2011. Organizirali smo jih, tik preden je zbolel. V Dresdnu je spregovoril o vzgoji kot vprašanju spoštovanja, v Hamburgu o puberteti in o tem, zakaj otrok po dopolnjenem 12. letu ni več mogoče vzgajati, v Kolbezu pa je nanizal misli o novi kulturi vzgoje. Spoštovanje kot osrednja tema vzgoje je povsem na mestu, saj otroke in mladostnike pogosto obtožimo nespoštljivega vedenja. Jesper Juul jih je odločno vzel v bran: odrasli bi se morali zamisliti nad svojim odnosom do otrok in mladih. Pri tem s prstom ni kazal le na starše, temveč na družbo, sovražno nastrojeno do otrok. Na svoj edinstven način nam je nastavil ogledalo. Do staršev ni bil nikoli pokroviteljski, saj je poznal njihove stiske, zato jih je nagovarjal v osebni govorici na razumljiv način. Enako velja tudi za strokovne delavce, ki so se množično udeleževali njegovih predavanj in svetovanj.

Kaj naj storimo s trmastimi otroki? Z otroki, ki se mečejo po tleh in zahtevajo sladoleđ? Pokažimo jim, da jih razumemo in da nam je mar za njihove občutke. Ne, s tem nikakor ne bomo ustregli vsem njihovim željam. In z otroki, ki imajo težave pri izpolnjevanju šolskih obveznosti? Poslušnost ni odgovor, meni Jesper Juul. Otrokom in staršem svetuje, naj skupaj poiščejo vzroke in rešitve. »Strah lahko vcepimo, spoštovanje si moramo zaslužiti,« sporoča staršem in strokovnim delavcem. Tu so še zadržani mladostniki. Spoštujemo jih, če jih pozorno opazujemo in jim zaupamo. Celo najtežavnejše vedenje razkriva otrokove tegobe v življenju na sploh in v odnosih z drugimi. Zato se pogovarjajte, pogovarjajte in pogovarjajte – v osebni govorici. Seveda mora biti družba spoštljiva tudi do staršev. Ljubezen ni žrtvovanje, zato morajo starši in pedagogi vsake toliko zadihati. Poleg tega potrebujejo bistveno več podpore, kakor jo imajo sedaj.

Ta knjiga govori o treh stebrih – spoštovanju, zaupanju in ljubezni –, na katerih naj temelji odnos odraslih do otrok. In ti trije stebri so v samem osrčju Familylaba. Jesper Juul je leta 2004 ustanovil mednarodno organizacijo Familylab, saj je želel ustvariti podporno mrežo za opolnomočenje staršev. Njegov spoštljiv pristop me je navdušil in dve leti pozneje sem ustanovil nemški Familylab, delavnico za starše. Odtlej vodim organizacijo, v kateri smo izobrazili že 700 trenerjev in družinskih svetovalcev in kjer na najrazličnejše načine podpiramo starše, učitelje in vzgojitelje ter zaposlene. Da bi prenesli Juulov edinstven pogled na otroke in odrasle še v Avstrijo, Švico in druge države in jezikovna okolja, smo ustanovili Familylabove izpostave še v 22 državah ter se združili v mednarodno Familylabovo združenje.

Jesper Juul v ospredje ni postavljaj sebe, temveč svoje sporočilo. Odločno je nasprotoval, da po njem poimenujejo vrtce, šole ali druge organizacije. Naš cilj je javnosti približati njegovo delo ter revolucionarne in zimzelene poglede o enakovrednosti vseh ljudi. Nikoli ne smejo potoniti v pozabo.

To delo je Juulova zapuščina. Želim vam, da bi iz knjige potegnili kar največ.

Mathias Voelchert
Ustanovitelj in vodja nemškega Familylaba
– delavnice za družine

1

VZGOJA JE VPRAŠANJE SPOŠTOVANJA

Na seminarjih in med pogovori s starši vse pogosteje slišim, da je vzgoja v prvi vrsti zadovoljevanje otrokovih potreb. Ampak kako težimo otroške želje? In kakšna je pravzaprav razlika med željami in potrebami? Jim moramo mar nuditi vse, kar jim poželi srce? Si predstavljate, da bi bil to cilj mojih svetovanj? Če bi kliente »jemal resno« na tak način, bi posamezen pogovor trajal štiriindvajset ur.

Kaj je torej najpomembnejše pri vzgoji? Starši, učitelji in vzgojitelji, stari starši in botri, skratka vsi, ki smo otrokom blizu, jim želimo nuditi vse, kar potrebujejo. Ko se pogovarjamo o vzgoji, pogosto naletimo na poseben in zelo pomemben pojem: *spoštovanje*. Vsak si ga razlaga po svoje. Pred mojim prvim predavanjem v Nemčiji sem besedo »Respekt« (spoštovanje, op.p.) poiskal v starem Dudnovem slovarju, ki me je spremljal že od študentskih dni – natisnili so ga v začetku 60. let prejšnjega stoletja. Slovar je kot prvo sopomenko navajal »Gehörsamkeit« (poslušnost, op. p.). Danes temu ni več tako. Ne želim se preveč zapletati, zato bom rekel le, da gre za pomemben premik. Spoštljivo vedenje do otrok je precej nov pojav. Zato smo negotovi in pogosto brcnemo v temo, a tako pač je, ko se podamo na novo pot.

Omeniti moramo še moč. Skupni imenovalc različnih pogledov na vzgojo je delitev na avtoritaren pristop na eni in antiavtoritaren (oziroma permisiven) pristop na drugi strani. Dokler se ne bomo osvobodili okov, ne bomo napredovali. *Kajti na tej osi ni ničesar, kar bi delovalo!* To dokazujejo številne raziskave.

Ubrati moramo tretjo pot. Čista permisivna vzgoja, pri kateri otroci ves čas počnejo, kar jih je volja, po vsej verjetnosti ni nikoli obstajala. Tudi staromodnih družin s strogo avtoritarno strukturo praktično ni več. No, tu in tam se še

najde kakšna, ampak to so skrajnosti. Kaj imamo danes na razpolago? Kaj lahko storimo, kaj bi morali storiti?

Na tem mestu želim jasno povedati, da nikoli nisem želel napisati knjige o vzgoji, ki bi staršem narekovala, kaj je prava pot, saj se mi o tem še sanja ne. Nimam pojma, kakšen je pravilen vzgojni pristop. Za to nisem usposobljen in to me niti ne zanima. V vsakem mestu obstaja od dva do štiri tisoč bolj ali manj učinkovitih vzgojnih pristopov. *Nobena pot ni prava in nobena pot ni napačna*. Pomagati odraslim (staršem, učiteljem, vzgojiteljem, otroškim psihologom ...), ki želijo izboljšati odnos z otroki, to je moje poslanstvo.

Kaj naj torej storimo, ko se starši znajdejo v precepu in ko življenje v skupnosti preprosto ne deluje več? Pogosto slišim: »Ali naj trmastega dvoletnika prisiliva, da si bo umil zobe?« Dobro vprašanje. Starši očitno premišlujejo o tem, kaj je prav in kaj narobe. Ali s prisilo posegava v sinovo integriteto? Sva midva odgovorna za zdravje njegovih zob? Otroci si znajo samostojno umiti zobe šele pri osmih ali devetih letih, le kaj naj storiva? Vprašanje med drugim dokazuje, da mladi starši še vedno razmišljajo v okvirih skrajnosti: bodisi odločajo otroci bodisi starši. Še vedno se gibamo med prav ali narobe, med točko a in točko b. Na žalost so stvari bistveno bolj zapletene. Prej ali slej naletimo še na sanje o sozvočju. Otroku rečem: »Pridi, umila ti bom zobe.« On pa se široko nasmehne in odgovori: »Komaj čakam, mama! Zobno ščetko naravnost obožujem. In ko boš končala, greva še enkrat od začetka, prav?«

Vzgoja ne vzgaja

Večina vzgojnih pristopov ne vzgaja. Z njimi ničesar ne dosežemo oziroma dosežemo ravno nasprotno od tistega, kar želimo. In kaj počnemo odrasli? Še naprej »vzgajamo«. Pogosto se pogovarjam s starši dveh otrok, ki so imeli že z edincem dela vrh glave, odkar se jim je pridružil še en družinski član, pa so se znašli na robu izgorelosti. Kajti vzgoja je tako naporna! Je mogoče prišlo do nesporazuma? Ali naj otroke preprosto prodajo? Razčistimo: vzgoja ni le naporna, ampak tudi neučinkovita!

Kako naj torej vzgajamo otroke? Vzgoja je vse, kar odrasli počnemo. Kako se pogovarjamo s partnerjem ali partnerko, z otroki, s sosedi, s prodajalko v pekarni, s svojimi starši. Naše vedenje do soljudi. Naši hobiji, glasba, vera, umetnost, vrtnarjenje, avtomobili, motorna kolesa. Vse to vzgaja. Le »vzgajanje« ne vzgaja. Ko ga boste končno opustili, boste imeli veliko več prostega časa.

Nova govorica za nove odnose

Govorica je temelj večine odnosov. To je kulturno pogojeno. Zamisel o »enakovrednosti« med spoloma je precej nova, pravzaprav se je pojavila šele pred kratkim. V večini dežel južno od Münchna menijo, da smo prismuknjeni, ker tako razmišljamo. Ne le to, tudi otroke dojemamo kot »enakovredne« in se do njih vedemo spoštljivo. Gre za novo obliko odnosov, zato zanje še nimamo primerne govorice. Govorica, ki jo uporabljamo zdaj, opisuje stare odnose. Veliko sem se naučil od vnuka. Podoben je mojemu sinu in sin

je podoben meni. O teh rečeh se tako pogovarjam že drugič. Vnuk je povsem običajen otrok in ne prenese ukazovanja. Kljub temu se z otroki še vedno pogovarjamo v ukazovalni govorici: »Zdaj gremo jest!«, »Zdaj gremo spat!« To so ukazi. In ukazi so pogosto nespoštljivi. Če se kdo tako pogovarja z mojim vnukom, preprosto odvrne, da ni lačen oziroma da ni zaspan. Odrasli obstanemo kakor vkopani in se čohamo po glavi: »Kaj pri bogu svetem naj storimo?« Potem začnemo razmišljati politično: lahko odločamo mi ali sme odločati on?

In že smo pri delitvi oblasti. Mar ta otrokom koristi? Avtoritarni odrasli se zgrozijo: »Nikakor! Avtoriteta, ki narekuje kod in kam, nudi občutek varnosti.« Drugi jim oporekajo: »Otrok vendar ne moremo na silo spraviti v posteljo ali k mizi.« Kaj naj torej storimo? Sin in njegova žena sta se kmalu naučila, kako se tej reči streže, saj sta imela precej razumne starše – no, jaz sem se v prvih treh letih očetovstva nekoliko lovil, a sin je imel na srečo dobro mater. Vnuku rečeta: »Poslušaj, hrana je pripravljena. Če si lačen, se nama lahko pridružiš.« Vnuk se odzove, kakor se za triletnika spodobi: »Nisem lačen.« Polne roke dela ima in kruljenja v želodcu sploh ne opazi. Starši zgolj prikimajo. Čez pet ali deset minut se jima fantek pridruži in z užitkom poje pripravljeni obrok.

Pri spravljanju v posteljo je podobno. Mati ali oče mu pove: »Glej, v naslednje pol ure te lahko pripravim za spanje. Povej, ko boš utrujen.« »Nisem zaspan,« odvrne vnuk. A v naslednjih dvajsetih minutah pristopi k staršem in reče: »Mamica, bi bila tako prijazna in me pokrila?« Si starši sploh lahko želijo kaj boljšega?

V številnih družinah je spravljanje v posteljo prava mora. Otroci zganjajo cirkus in nikakor nočejo v posteljo. Starši

nazadnje ležejo k njim, zatisnejo oči in upajo na najboljše. Bi zunanji opazovalec rekel, da ima vnuk v svoji družini glavno besedo? Ne, seveda ne. Starši odločajo. Starši so si zgolj vzeli čas in svojega otroka spoznali. *Spoštujejo ga*. Človek je, zato ne moremo pričakovati pokoravanja ukazom. Tako je bilo včasih. Moja starša sta pogosto rekla: »Naredil boš, kar sva rekla, in to *takoj!*« Bili smo poslušni in odzvali smo se *takoj*. To je bila odlika lepo vzgojenih otrok.

Recite ne, da boste lahko rekli da

Zdaj bom spregovoril o odraslih. Skoraj štiri desetletja sem delal kot psihoterapevt za odrasle. Osemdeset odstotkov mojih klientov so bile ženske in vse so pestile bolj ali manj enake težave, le doživljale so jih na različne načine. Niso se zavedale svojih meja in njihovega pomena, zato se o njih niso znale jasno izražati. Niso vedele, kdaj reči da in kdaj ne. Zaradi tega so bile nejevoljne. Prebile so se skozi prvih trideset let življenja, potem so se znašle v peklu. Taki ljudje so zelo priljubljeni, saj vedno na vse pristanejo. Delodajalci so z njimi zadeli terno. Življenjski sopotniki ne bi mogli bolje izbrati. Otroci so navdušeni nad materjo, ki je vedno in povsod na razpolago – samopostrežna prodajalna s celodnevним obratovalnim časom. Vendar kdor se tako vede, lahko zboli, in to resno!

Starši moramo razmisliti o cilju. Vprašajte se, kaj pravzaprav želite. Želite vzgojiti vzornega katoličana? Poslušnega občana? Razmišljujočo osebo? Svobodnjaka? Sodobni starši morajo razmišljati o teh vprašanjih in vsake toliko prevetriti vrednote. Moja starša si s tem nista razbijala glave. Ko sem prišel na svet, so vsi vedeli, kako se vzgaja otroke. Če so

se starši znašli v precepu, so preprosto povprašali brate ali sestre, sosede, učitelje. In vsi so si bili enotni, skupnost je bila vedno na njuni strani. Pri čustvenih vprašanjih ni bilo nič lažje, ko pa je šlo za vrednote, temeljne potrebe in meje, so bile stvari jasne kot beli dan, saj so bili vsi enakega mnenja.

Moja generacija je vse skupaj vzela precej zlahka. »Pristopo naših staršev bomo obrnili na glavo, pa bo!« smo si misili. Tudi to ni bil pravi način. Sodobni starši so torej svojevrstni pionirji in pionirke. Danes ni več družbenega soglasja in strokovnjakov, ki bi rekli, kaj je prav in kaj ni. Le katoliška cerkev se je do nedavnega tako vedla in pri tem izgubila moralno integriteto. Nihče ne ve, kaj je prav in kaj narobe. Zato si vse več staršev beli glavo, ali naj dvoletnika prisilijo k umivanju zob. Odgovor je zapleten, saj vključuje govorico in pričakovanja.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja sem napisal knjigo *Kompetentni otrok* (v slovenskem prevodu je prvič izšla leta 2008, op. p.), saj smo se s sodelavci in sodelavkami Kemplerjevega inštituta že dalj časa spopadali z zmotami – pri izbiri izraza sem precej prizanesljiv – razvojne psihologije. Raziskave niso držale. Razvojna psihologija je skupaj z otroško psihologijo veljala za postransko vejo psihologije, saj se je ukvarjala z razvojem do odrasle dobe. Kar je štel, je bil odrasel človek. Naj vas spomnim na dolgoletno prepričanje, da otroci pri operativnih posegih ne potrebujejo narkoze. Dolgo časa je trajalo, preden nas je končno srečala pamet. Kakor vidite, otroci še v moji generaciji niso veljali za prave ljudi.

Poleg tega so takrat »začetnike zatirali v kali«. Najmlajšim članom družbe je bilo treba pokazati, kdo je glavni: odrasli, kdo pa drug. Otroci so veljali za nasprotnike, za tirane.

Odrasli, ki so vzgajali po tovrstnih načelih, so se bali otroške prevlade.

Moje izkušnje so pokazale nekaj drugega! Otroci sodelujejo, otroci želijo pomagati. Otrokom je vseeno za moč in oblast. Otroci želijo/potrebujejo stik, spoštovanje, zaupanje, ljubezen! Razvojni psihologi, avtorji knjig z zgoraj opisanimi napotki, zagotovo niso nikoli opazovali otrok v družbi staršev. Zato niso mogli odkriti ničesar, kar bi bilo povezano z odnosi.

Kmalu po izidu *Kompetentnega otroka* so me začeli vabiti na razna predavanja. Tam sem srečal raziskovalca, ki je pozneje postal eden mojih največjih vzornikov. To je bil Daniel Stern.

Bil je eden najpomembnejših raziskovalcev na področju psihologije in s svojo skupino je razvojno psihologijo postavil na glavo. Daniel Stern, Peter Fonagy in številni drugi so preučevali odnose med dvema osebam, pri tem pa so se sklicevali na preučevanje navezanosti, kar je pomembno vplivalo na sodoben pogled na dojenčke, malčke, otroke in mladostnike.

Stern je s svojimi sodelavci dan in noč na filmski trak snemal zgodnje odnose med otroki in njihovimi starši in na tak način prišel do pomembnih spoznanj. S sodelavci smo se zelo veselili srečanja z njim, saj smo bili dotlej prepričani, da brcamo v temo. Spoznanja, do katerih smo se dokopali med opazovanjem medosebnih odnosov med otroki in odraslimi, smo končno ugledali v novi luči. Nič se ni skladalo s tem, kar sem kot učitelj in oče vedel o razvojni psihologiji in podobnih vedah. Končno so znanstveniki in znanstvenice pritrdili našim odkritjem: »Res se ne sklada.« Nakar so jih potrdili še nevroznanstveniki. Danes se lahko o tem mirno pogovarjamo in s skupnimi močmi ugotovimo, kako pravzaprav želimo živeti.

Zamislili smo se: kaj je pomembno, kaj otroci pravzaprav hočejo? Ugotovili smo, da hočejo otroci štiriindvajset ur na dan sodelovati. V odnosih hočejo otroci od rojstva dalje le eno: *osrečiti starše*. To je to. Za to so otroci pripravljeni žrtvovati vse. Pogosto se pogovarjam z mladostniki s samomorilnimi mislimi. Pripovedujejo mi, kaj se jim pleče po glavi, in ko jih pobaram, ali so to povedali staršem, osuplo odvrnejo: »Ne, ne, o tem se z njima ne morem pogovarjati. Mami ne bo mogla spati, očka bo zapadel v depresijo, jezna bosta name ...« In tako dalje. Zato si raje vzamejo življenje – to storijo za starše.

Sočutna podpora od samega začetka

Otrok od rojstva do četrtega leta ni treba vzgajati, saj potrebuje le prijateljsko in sočutno podporo. Sočutje pomeni, da se znamo vživeti v druge. Skušamo si predstavljati, kaj se skriva za vedenjsko fasado. Naj vas spomnim na cilj, na vprašanje, kaj pravzaprav želimo. Imate o svojem potomcu določene predstave? Si kdaj rečete: »Moj otrok se mora vesti tako in tako. Že zdaj vem, kakšen bo pri štirih letih.« Ali pa si ga želite spoznati in ugotoviti, *kakšen pravzaprav je*? Le koga ste pravzaprav spravili na svet?

Nekoč sem se pogovarjal s prebrisano porodniško babico. Bodoče starše je spremljala od prvih tednov nosečnosti do vključno poporodnega obdobja. Pred prvim obiskom jim je pod vhodna vrata njihovih domov potisnila pismo. V njem je pisalo: »Nimam imena. Čez devet mesecev se bom preselil k vama in ostal kakih 20 let. Aja, tudi vajinega jezika ne govorim.« To je odlična priprava in iztočnica za razmislek: »Pa res, na svet prihaja nov človek. Si ga želiva spoznati

ali ga bova dojemala kot najin projekt? Sva se že odločila? Ali mogoče sanjariva o tem, kakšna mora biti najina hči in kakšna nikakor ne sme biti?» V tem primeru si starši želijo projektnega otroka.

Številne matere potožijo: »Naporno je. Meni in soprogu so stvari jasne. Ampak soseda, učitelji, tašča in vsi drugi so drugačnega mnenja. Ne vem, kaj naj storim.« Ko jim povem, naj otroke vzgajajo tako, kakor se jim zdi prav, me vprašajo: »Da, ampak kaj bodo rekli v šoli in kaj si bo mislil ta ali oni?« Za tovrstne tegobe sem iznašel zdravilo. Naročim jim, naj gredo domov in napišejo pismo. Deponirajo naj ga pri odvetniku, ki ga bo potomcu vročil za njegov 25. rojstni dan. Pismo naj se glasi: »Dragi sin/draga hči, tri leta si star/a in odkar te imam, živim v negotovosti. A danes sem se končno odločila. Odslej je za tvojo vzgojo zadolžena moja tašča/šola. Zelo mi je žal, a imam zvezane roke. Tvoja draga mama.« Mnogim ob tem najprej zastane dih, potem pa rečejo: »No, saj nisem tako mislila. Seveda sem jaz odgovorna.«

Odločitev je pomembna, kajti otroci potrebujejo starše, ki vsaj približno vedo, kaj hočejo. Kaj *natanko* hočejo v posameznih primerih, niti ni tako pomembno. Pomembno je zavedanje, da nekaj hočejo. Da so zanje nekatere reči pomembne. In pomembno je opazovanje in poslušanje otrok. Tako bodo svoja hotenja znali prilagoditi otrokom.

Spoznajte svojega otroka

Nekoč mi je neka samohranilka, ki se je v materinski vlogi znašla povsem nenačrtovano, napisala ganljivo pismo. Bila je izobrazena in načitana. Natanko je preučila in raziskala trg vzgoje. Odkrila je idealen pristop: *navezovalno*

starševstvo. Ta staršem priporoča, naj otroka čim dlje nosijo po rokah ali v ruti in na tak način ustvarjajo telesno bližino. Na dolgo in široko se je razpisala o lepoti tovrstne vzgoje. Zapis je sklenila z ugotovitvijo: »Hči ima dve leti in že od devetega meseca ne prenese več telesnega stika. Ko jo položim v nosilno ruto, kriči in me praska. Več ur jo moram miriti.« Bil sem zelo zaposlen, zato sem ji odgovoril le na kratko: »Veliko staršev se spopada s tovrstnimi tegobami. Izbrali so vzgojni pristop, *preden* so srečali in spoznali svojega otroka. To ni bila najboljša odločitev. Starši naj *najprej* otroka spoznajo in *šele potem* izberejo vzgojni pristop.« Čez nekaj dni se mi je spet oglasila: »Prav ste imeli. S hčerjo sem se pogovorila in se ji opravičila: ‚Tako sem ravnala misleč, da je v tvoje dobro. Leto dni si mi vsak dan sporočala nasprotno. Žal mi je, tega ne bom več počela. Prosta si.‘« Prvič po letu dni se je deklita privila k materi in rekla: »Hvala, mamica.«

Včasih traja precej časa, preden dojamemo, s kom imamo pravzaprav opravka. Poznamo splošne resnice o otrocih, vendar sta otrokov temperament in njegova razvijajoča se osebnost sprva ovita v tančico skrivnosti. Upoštevati moramo še svoj vpliv – slednji je lahko zaželen ali pa bi se mu najraje odrekli. Spoštljivo ravnamo, če sklenemo: »V redu, pred mano je drobno, nemočno, a odločno bitje.«

Spoštovanje otrokove volje in želja po prevladi se izpodbijata

Če nas žene želja po prevladi, nam je izraz »otrokova volja« in vse, kar je z njo povezano, bolj ali manj v napoto. Sem pripravljen upoštevati otrokovo voljo ali jo želim

zatreti v kali? Strokovnjaki so generacijo mojih staršev učili, da otroci v prvih dveh tednih po rojstvu odločno izražajo svojo voljo. Mladim staršem so položili na srce, naj jo že od prvega dne vztrajno zatirajo, sicer si jih bodo otroci ovi-
li okoli prsta. V isti rog so trobili pediatri in psihologi. Od časov, ko je edinstvenost otrok veljala za nevarno, je minilo pičlih šestdeset let.

Edinstvenost seveda ogroža hierarhijo moči. Pomembna je odločitev. In tako smo spet pri ščetkanju zob. Ščetkanje zob je za otroka neprijetno, ne glede na to, kako previdni in obzirni smo. Kako se počutijo otroci, lahko preizkusimo, če prosimo soproga ali soprogo, naj nam očisti zobe. Otroci nas želijo osrečiti in nam ustreči, to je zdaj že jasno. Poleg tega želijo sodelovati. Kaj naj torej storimo? Prišli smo do nove besede, povezane z vzgojo in z življenjem odraslih v isti skupnosti: *dialog*. Ko se stvari zapletejo, otroku pove-
mo: »No, zdaj sva naletela na težavo. Nočes si umiti zob, jaz pa mislim, da bi bilo to zate in za tvoje zobe zelo koristno. Ne vem, kaj naj narediva. Kaj meniš, jih očistiva malo pozneje ali si jih danes sploh ne želiš umiti?« Otrok odgovori: »Sploh si jih ne želim umiti.« Prikimamo in potem se o tem ne pogovarjamo več. Naloga je težka, saj so vzgajajoči odrasli dolga desetletja poznali le odgovore v slogu: »Prav, ampak samo danes.«, »Če danes popustim, bo tako tudi jutri in pojutrišnjem.«, »Se ti sploh sanja, kako dragi so zobozdravniki! Ne, dragi moj, takole ne bo šlo!«

Za temi odgovori se skriva prepričanje, da bodo otroci zgrabili roko, če jim ponudimo prst. Skratka, otrokom ne zaupamo. Starši se morajo zato vprašati: »Želim otroku zaupati ali ne?« To je odločilno. Kajti če se odločimo za vzgojo, ki temelji na nezaupanju, se bomo morali pogosto zateči k prevladi – in jo izkoriščati. Sicer ne dosežemo ničesar.

POGOVOR Z JESPERJEM JUULOM O OSEBNI ODGOVORNOSTI

Ralf (22): V otroštvu sem moral pogosto v imenu staršev prevzeti odgovornost. Sčasoma in z veliko vztrajnosti sem se naučil prevzeti odgovornost zase. Nisem kriv za reči, za katere nisem bil odgovoren, zdaj to vem. Tudi starša bi morala prevzeti odgovornost. Skrbi me, kaj se bo zgodilo, če tega ne bosta želela storiti.

Jesper Juul: Če tega ne bosta želela storiti, boš moral počakati, dokler se ne boš pripravljen odseliti. Življenje s takšnimi starši je povezano s preveč odgovornosti in otroci se počutijo natanko tako, kot opisuješ. Veliko mladih in majhnih otrok živi v takšnih razmerah. Ravnoesje boš dosegel le s prevzemanjem odgovornost zase, kar pomeni, da boš moral včasih reči: »Staršema moram reči ne, četudi sta bolna ali imata kakšne druge tegobe.« Reci moraš: »Ne zmorem več. Dolgo sem prenašal vse skupaj, zdaj pa ne gre več.« To so prvi koraki.

Staršev ne boš zlahka prepričal. Vaši odnosi niso posledica lenobe, neodgovornosti ali brezbrizja. V ozadju je nemoč. Otroci so žal ali na srečo pripravljeni sodelovati do te mere, da v družini, kjer nastane vakuum – to pomeni, da ni tega, kar bi moralo biti –, na vse pretege skušajo to spremeniti. Čez čas se družinsko okolje spremeni v ječo, saj to sam veš. Ždiš in gledaš ven, pobeogniti pa ne moreš. Še vedno živiš doma?

Ralf: Samo še do februarja.

Jesper Juul: Čestitam! Mi lahko na kratko pojasniš, zakaj si moral prevzeti toliko odgovornosti?

Ralf: Starša sta bila na vseh področjih življenja preobremenjena. Zlasti po ločitvi. Kariero in številne druge reči sta postavljala na prvo mesto ...

Jesper Juul: Razumem. Zato moraš staršema jasno in glasno povedati: »Vse skupaj sem doživljal tako in tako, zame je to pomenilo to in to. Sodeloval sem, ker nisem imel druge možnosti. Dovolj je. Ne grem se več.«

Ralf: To počnem, ampak ni lahko. Skrbi me, kaj bo, če ne bosta sodelovala.

Jesper Juul: Seveda, na tankem ledu si. Eden, drugi ali celo oba te lahko začneta izsiljevati z očitki, da ju nimaš rad. Prosi prijatelja, prijateljico ali strica, naj ti na tej poti stoji ob strani. Poiskati moraš tisto, kar ti starši niso znali dati. Tega nikar ne podcenjuj, sicer se boš vse življenje boril s pretirano odgovornostjo. Poleg tega se boš kar naprej spopadal z občutki krivde. In to je grozno, saj nisi za nič kriv. Tvoji starši so tisti, ki niso bili sposobni prevzeti odgovornosti.

Tema je težka, kajti starševska neodgovornost vedno pristane na plečih otrok. Zato je tako pomembno, da se starši ne ukvarjajo le z otroki in starševsko vlogo, ampak da znajo poskrbeti zase. Da vedo, kdo so in kaj je zanje pomembno. O tem sem se razpisal v knjigi *Reči ne brez slabe vesti*. Reči ne je v družini pomembna tema, saj se morajo otroci naučiti staršem reči ne – tako namreč sebi rečejo da. To je zelo pomembno. Ob tem potrebujejo veliko podpore, saj izsiljevanje s strani staršev izčrpava. Dosegli te bodo, četudi se preseliš v Tokio.

